

337.925.001.17(4)EU
Primljeno: rujan 2013.
Izlaganje na znanstvenom skupu

REFORMA SKRBNIČKOG ZAKONODAVSTVA I EUROPSKI PRAVNI OKVIR

Osobe s duševnim smetnjama tradicionalno su, u slučaju primjene instituta lišenja poslovne sposobnosti bile, i još uvijek u mnogim zakonodavstvima jesu, zaštićene institutom skrbništva. Sam institut doživio je mnoge izmjene, posebice u komparativnom pravu. Tendencije razvoja instituta skrbništva ogledaju se u primjeni načela autonomije i samoodređenja odrasle osobe, minimalnih ograničenja ljudskih prava, posebice u pogledu osobnih prava, sklapanja braka, roditeljske skrbi, prava glasa i sl. Pri tome, izriječno se ističe važnost poštovanja dostojanstva osobe i najboljeg interesa kao najvažnijeg kriterija u odlučivanju o osobama s duševnim smetnjama. U smislu pristupanja Europskoj uniji, možemo zaključiti kako, za razliku od nekih drugih grana prava ili instituta, skrbništvo nije normirano "jednoobrazno". Dapače, velike su razlike u zakonodavstvima zemalja članica. No, tri faktora značajno doprinose harmonizaciji skrbničkih zakonodavstava. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom najznačajniji je međunarodni dokument za zaštitu osoba s invaliditetom, a odnosi se i na osobe s duševnim smetnjama. Iako dokument UN-a, kao pravno obvezujući za sve članice Konvencije, pa tako i Europsku uniju koja je ratificirala Konvenciju, zasigurno će određivati smjer skrbničke zaštite u Europskoj uniji, samim time i u Republici Hrvatskoj. Drugi faktor značajan za harmonizaciju svakako su odluke Europskog suda za ljudska prava koji, kada je riječ o traženju zaštite od strane osoba s duševnim smetnjama, uglavnom odlučuje o zahtjevima u kojima se tvrdi da su povrijeđena prava iz čl. 8 Konvencije, a koji se odnosi na poštivanje privatnog i obiteljskog života. Također, značajno je istaknuti mnoge preporuke Vijeća Europe koje se odnose na zaštitu prava osoba s duševnim smetnjama. Treći čimbenik značajan za harmonizaciju su dokumenti Europske Unije. U Povelji Europske unije o ljudskim pravima, između ostalih, za zaštitu osoba s invaliditetom posebice je značajan čl. 26. koji se odnosi na integraciju osoba s invaliditetom. Pitanja zaštite ljudskih prava unutar EU postaju sve važnija, a po pitanju zaštite osoba s invaliditetom donose se brojni dokumenti, za sada, uglavnom s područja zapošljavanja i socijalnih prava. No, područja regulacije sve se više šire.

Ključne riječi: *ljudska prava osoba s invaliditetom; skrbnička zaštita odraslih; harmonizacija skrbničke zaštite.*

* Doc. dr. sc. Ivana Milas Klarić, docentica na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Katedra za obiteljsko pravo i redoviti član Akademije pravnih znanosti Hrvatske, e-mail: ivanamilas@yahoo.com.

1. UVOD

Od 1. srpnja 2013. godine Republika Hrvatska članica je Europske Unije, što pitanje europskog pravnog okvira i položaja Republike Hrvatske postavlja na novu razinu u odnosu na ranije razdoblje. Naime, nedvojbeno je da kao članica Europske unije Hrvatska ima obvezu poštivanja pravnoobvezujućih dokumenata Unije. Ipak, i dalje, europski pravni okvir¹ je pojam kojega nije jednostavno definirati, a umnogome ovisi o sadržaju, odnosno pravnom području koje je potrebno ujednačiti. Dok je u nekim područjima, za koje je Europska unija primarno i bila osnovana, a riječ je o ekonomskoj integraciji s ciljem uspostave zajedničkog unutarnjeg tržišta harmonizacija i unifikacija,² tekla jednostavnije i brže, neka područja prava zahtijevala su drugačiji pristup. Pri tome ponajviše mislimo na pojedine privatnopravne grane prava, a najkonkretnije, na obiteljsko pravo. Naime, riječ je o području prava koje uvelike ovisi o kulturnim, tradicijskim, običajnim i vjerskim karakteristikama i specifičnostima. U tom smislu uloga Vijeća Europe kao organizacije osnovane s ciljem zaštite ljudskih prava do sada je, i još uvijek ima primat u pitanjima uređenja i harmonizacije obiteljskog prava, posebice putem presuda Europskog suda za ljudska prava. No, bez sumnje, Europska unija jest i sve više će biti zainteresirana za normiranje obiteljskih odnosa te harmonizaciju i unifikaciju obiteljskih zakonodavstava država članica. Pri tome nalazimo na mnoge poteškoće u pitanjima značenja pojmova “europskog pravnog okvira” i skrbničkih sustava.

Ponajprije, Europska unija sastavljena je od država članica³ tradicionalno različitih pravnih sustava. Pri tome možemo istaknuti zemlje koje pripadaju tzv. kontinentalnoeuropskom pravnom sustavu, unutar kojega možemo razlikovati zemlje romanskog ili germanskog kruga. Nadalje, sa svojim specifičnostima, te uvjetno rečeno, modernim pravnim rješenjima, u uređenju obiteljskih odnosa skandinavske zemlje oduvijek su se ponešto razlikovale od drugih zemalja, posebice u odnosu na pojedina rješenja zemalja koje su pripadale socijalističkom krugu. Zemlje predstavnice *common law* sustava također su članice Europske unije. Navedeno jasno ukazuje na poteškoće u unifikaciji i “jednoobraznosti” pravnog sustava, posebice obiteljskog prava⁴.

¹ O osnivanju i temeljima prava EU v. *Hartley* 1999.

² *Majstorović* 2008.

³ Analiza pojedinih nacionalnih pravnih sustava također je od neprocjenjive važnosti u poimanju pitanja prava EU. Naime, smatramo da pravo EU nisu samo temeljni ugovori i pravni izvori njenih tijela već i pravni sustavi svih njenih država članica, odnosno smatramo da postoji potreba da dijelovi izvora prava EU i njezinih članica („najbolji“ dijelovi tj. izvori prava, najčešći, ili drugim kriterijem određeni) postanu zajednička pravna stečevina. Slično, *Horvatić* 2013, 9-16.

⁴ O posebnostima i karakteristikama obiteljskopravne znanosti v. *Alinčić et al* 2006.

Dodatnu teškoću predstavlja činjenica da je institut skrbništva, pri čemu mislimo na skrbništvo za odrasle osobe,⁵ u nekim od spomenutih nacionalnih zakonodavstava normirano unutar velikih građanskih kodifikacija (npr. Njemačka), u nekim zemljama uopće nije dio obiteljskog zakonodavstva već predstavlja poseban institut uređen zakonima⁶ koji se odnose na zaštitu osoba s duševnim smetnjama (npr. Velika Britanija), dok je u nekim zemljama, među kojima je i Republika Hrvatska, institut skrbništva dio obiteljskog zakonodavstva.⁷ Pozicioniranje instituta skrbništva za odrasle osobe unutar obiteljskog zakonodavstva zasigurno ima određenih prednosti i nedostataka, no nedvojbeno je, pravno uređenje statusa odraslih kojima je potrebna pomoć⁸ sve više postaje pitanje ljudskih, građanskih prava te odmaka od ranijeg, gotovo isključivo medicinskog modela poimanja pomoći osobama s invaliditetom (intelektualnim poteškoćama/duševnim smetnjama).⁹

Uz sve navedene dvojbe i različitosti, poglavito nacionalnih zakonodavstava koje se odnose na zaštitu odraslih osoba, možemo zaključiti da određeni faktori ipak doprinose barem harmonizaciji, ako ne i potpunoj unifikaciji ovog područja. Pri tome poglavito mislimo na značaj UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom¹⁰, ulozi Vijeća Europe te presuda Europskog suda za ljudska prava, i naposljetku, u svjetlu širenja područja nadležnosti, ulozi same Europske Unije i njezinih dokumenata koji se odnose na područje zaštite odraslih osoba.

⁵ Institutom skrbništva za djecu nećemo se baviti u ovom radu. Jedan od razloga jest i taj da je, uz mnoštvo različitosti u nacionalnim zakonodavstvima, skrbništvo za djecu ipak homogeniji sustav (čemu je ponajviše doprinijela UN-a Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine) od onog koji se odnosi na zaštitu odraslih osoba, pa se, kada se u europskim, ali i svjetskim okvirima govori o reformi skrbničkog zakonodavstva, u pravilu misli na skrbničku zaštitu odraslih.

⁶ U pravilu propisima kojima se uređuje institut skrbništva na način kako ga razumijevamo u klasičnom smislu u kombinaciji s odredbama koje se odnose na tzv. *civil detention*, odnosno smještaj u psihijatrijske ustanove.

⁷ Slično je npr. i u Sloveniji, Češkoj, Poljskoj.

⁸ Ponajprije osoba s invaliditetom (u smislu osoba s intelektualnim/mentalnim poteškoćama, ili, još se koristi i naziv duševne smetnje), ali i starijih osoba kod kojih je najčešće potreba pomoći uvjetovana demencijom, Alzeheimerom i sl.

⁹ O terminološkim dvojbama v. *Milas Klarić* 2010, 27-29.

¹⁰ O instrumentima UN-a i pravnoj zaštiti nesposobnih odraslih osoba v. *Quinn, Degener* 2002.

2. KONVENCIJA O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM – NOVI PRISTUP U ZAŠTITI OSOBA S INVALIDITETOM I INSTITUTA POSLOVNE SPOSOBNOSTI OSOBA S INTELEKTUALNIM POTEŠKOĆAMA

Iako su i prije Konvencije o pravima osoba s invaliditetom postojali različiti¹¹ dokumenti za zaštitu ljudskih prava osoba s invaliditetom (i duševnim smetnjama), Konvencija doista predstavlja novu paradigmu u poimanju pravne zaštite osoba s invaliditetom. Riječ je o globalnom dokumentu, obvezujućem za zemlje članice.¹² Za potrebe pitanja europskog pravnog okvira i instituta skrbnništva potrebno je napomenuti da je Konvencija prvi globalni međunarodni ugovor otvoren za potpis i regionalnim organizacijama pa ga je potpisala i Europska unija.¹³

¹¹ Brojni globalni i regionalni dokumenti. Tako npr. Deklaracija o pravima mentalno retardiranih osoba iz 1971. godine (*Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons*). Tekst Deklaracije v. na: www.unhcr.ch/html/menu3/b/mental.htm, Deklaracija o pravima osoba s invalidnošću iz 1975. godine (Tekst Deklaracije v. na: www.unhcr.ch/html/menu3/b/72.htm), Svjetski akcijski program koji se odnosi na osobe s invalidnošću iz 1982. godine (*World Programme of Action concerning Disabled Persons* WPA v. na: www.un.org/esa/socdev/enable/diswpa00.htm), Načelima zaštite osoba s duševnom bolešću i poboljšanju zdravstvene skrbi o osobama s duševnom bolešću iz 1991. godine (*Principles for the Protection of Persons with Mental Illness and the Improvement of Mental Health Care*. Dostupno na: www.unhcr.ch/html/menu3/b/68.htm), Standardnim pravilima o izjednačavanju mogućnosti osoba s invaliditetom iz 1993. godine (*The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities*, V. na: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta92/EREC1185.htm>), Preporuka VE R(92)6 o zajedničkoj politici za osobe s invaliditetom (*Recommendation No. R(92)6 of the Committee of Ministers to Member States on a Coherent policy for people with disabilities*), Preporuka VE R (99)4 o načelima pravne zaštite nesposobnih odraslih (*Recommendation No. R (99) 4 on Principles Concerning the Legal Protection of Incapable Adults*).

¹² Konvencija i Fakultativni protokol usvojeni su rezolucijom Opće skupštine 61/106 od 13. prosinca 2006. godine. Hrvatski prijevod Konvencije objavljen je u Zakonu o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, NN – MU, br. 6/2007, 3/2008, 5/2008. Konvencija i Fakultativni protokol stupili su na snagu 3. svibnja 2008. godine nakon 20 ratifikacija Konvencije i 10 ratifikacija Fakultativnog protokola. Konvencija je i prvi globalni međunarodni ugovor otvoren za potpis i regionalnim organizacijama pa ga je potpisala i Europska unija. Prema čl. 140. Ustava Republike Hrvatske, međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka RH a po pravnoj su snazi iznad Ustava.

¹³ Europska unija potpisala je Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom 30. ožujka 2007. godine, a ratificirala ju je 23. prosinca 2010. godine.

Značajno je napomenuti da Konvencija predviđa sustav kontrole i sankcija, a stanje prava u pojedinim zemljama prati se primarno putem izvješća zemalja članica Odboru za prava osoba s invaliditetom.¹⁴

Što se tiče Republike Hrvatske, pristupanjem Konvenciji dio obiteljskopравnog zakonodavstva, točnije, dio koji se odnosi na skrbništvo za odrasle osobe zasigurno predstavlja neusklađenost sa zahtjevima Konvencije. Dio osoba s duševnim smetnjama u Republici Hrvatskoj lišen je poslovne sposobnosti,¹⁵ a slijedom toga nužno i pod skrbničkom zaštitom. Za osobe s duševnim smetnjama, a koje su lišene poslovne sposobnosti, prihvaćanje Konvencije i njezinih općih načela predstavlja promjenu cjelokupnog gledanja u pristupu zaštiti njihovih prava. Tako se npr. kao opća načela Konvencije iz čl. 3. ističu: poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije¹⁶, nediskriminacija, puno i učinkovito sudjelovanje u društvu, jednakost mogućnosti, pristupačnost itd. Poimanje osobne autonomije prema Konvenciji i posebice njezinom članku 12. ne korespondira na odgovarajući način institutu skrbništva iz hrvatskog obiteljskog zakonodavstva. Spomenute odredbe članka 12. Konvencije svojim se sadržajem ponajviše, od svih odredaba Konvencije, odnose na osobe s invaliditetom u smislu osoba s intelektualnim poteškoćama (duševnim smetnjama) i njihovom poslovnom sposobnošću.

Člankom 12. koji se odnosi na „*Jednakosti pred zakonom*“ određeno je:

- 1. Države stranke ponovo potvrđuju da osobe s invaliditetom imaju pravo svugdje biti priznate kao osobe jednake pred zakonom.*
- 2. Države stranke će prihvatiti da osobe s invaliditetom imaju pravnu sposobnost i poslovnu sposobnost na jednakoj osnovi kao i druge osobe u svim aspektima života.*
- 3. Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup potpori koja bi im mogla biti potrebna za ostvarivanje pravne sposobnosti.*
- 4. Države stranke osigurati će da sve mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne i poslovne sposobnosti predvide odgovarajuće i djelotvorne zaštitne mehanizme koji će sprečavati zlorabu u skladu s međunarodnim pravom*

¹⁴ Čl. 34. Konvencije. Slično rješenje predviđeno je i Konvencijom o pravima djeteta. Iako se mogućnostima sustava kontrole često prigovara u smislu nedovoljne učinkovitosti u praksi, snaga argumenata neovisnih stručnjaka članova Odbora, te javna objava izvješća zemalja članica, kao i pitanja i prigovori zemljama od strane Odbora doista mogu utjecati na zakonodavstvo, pa i svojevrsni javni ugled pojedine zemlje u međunarodnoj zajednici.

¹⁵ O lišenju pretpostavkama, postupku i pravnim posljedicama lišenja poslovne sposobnosti v. *Milas* 2005.

¹⁶ O temeljnim načelima zaštite nesposobnih odraslih osoba v. *Quinn* 2005.

koje obuhvaća ljudska prava. Takvi zaštitni mehanizmi osigurati će da mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti poštuju prava, volju i sklonosti te osobe, da se iz njih isključi sukob interesa i zloraba utjecaja, da su razmjerne i prilagođene osobnim okolnostima, da se primjenjuju u najkraćem mogućem vremenu i da podliježu redovitoj reviziji nadležnog, nezavisnog i nepristranog tijela vlasti ili sudbenoga tijela. Zaštitni mehanizmi bit će razmjerni sa stupnjem kojim takve mjere utječu na prava i interese osobe.

5. U skladu s odredbama ovog članka države stranke poduzet će odgovarajuće i djelotvorne mjere radi osiguranja jednakih prava osoba s invaliditetom da posjeduju i nasljeđuju imovinu, kontroliraju svoje vlastite financijske poslove i imaju jednak pristup bankovnim kreditima, hipotekama i drugim oblicima financiranja, te će također osigurati da osobe s invaliditetom ne budu bez vlastite volje (arbitrarno) lišene svojega vlasništva.¹⁷

Iako članak 12. ostavlja mjesta dvojabama u pogledu nomotehničke preciznosti, u st. 2. Konvencije određuje se da: „...države stranke će prihvatiti da osobe s invaliditetom imaju pravnu sposobnost i **poslovnu sposobnost**¹⁸ na jednakoj osnovi kao i druge osobe u svim aspektima života...“. Iz navedenog slijedi da Konvencija, a posebice je to izraženo u čl. 12. promiče punu poslovnu sposobnost osoba s invaliditetom, dakle i osoba s duševnim smetnjama. Kako znamo da je osnovni preduvjet skrbničke zaštite odraslih u Republici Hrvatskoj lišenje poslovne sposobnosti, i to u praksi najčešće potpuno lišenje poslovne sposobnosti, možemo zaključiti da je reforma skrbničkog zakonodavstva nužna.¹⁹ Činjenica pristupanja Konvenciji nesporno nas vodi u tom smjeru. Također, nužnost zaštite ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama i priznanje načela autonomije, dostojanstva i samoodređenja najznačajniji su smjer na putu reformi skrbničkog zakonodavstva.²⁰

¹⁷ Hrvatski sabor donio je Ispravak Zakona o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom jer je prvotni prijevod pojma “*legal capacity*” glasilo samo pravna sposobnost. Ispravkom se ovaj pojam prevodi kao **pravna i poslovna sposobnost**.

¹⁸ Istaknula I.M.K.

¹⁹ U tom smislu radna skupina za izmjene i dopune Obiteljskog zakona Ministarstva socijalne politike i mladih predložila je i izmjene instituta skrbništva za odrasle. Najveća izmjena, između ostalih, odnosi se na ukidanje instituta potpunog lišenja poslovne sposobnosti i nužnost revizije postojećih skrbničkih spisa tijekom razdoblja od pet godina. Tekst Nacrta prijedloga Obiteljskog zakona i Obrazloženjem dostupno na: <http://www.mspm.hr/novosti>.

²⁰ Korać Graovac, Čulo 2011, 65-106.

Zaključno, kao najsveobuhvatniji i najznačajniji obvezujući dokument u području zaštite osoba s invaliditetom, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nesumnjivo će biti putokaz Europskoj uniji i njenim državama članicama u normiranju instituta skrbništva za odrasle, odnosno drugim institutima zaštite i pomoći odraslim osobama.²¹

3. VIJEĆE EUROPE I ODLUKE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U PODRUČJU ZAŠTITE ODRASLIH OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

3.1. Uvodne napomene

Vijeće Europe²² sa svojim dokumentima, uglavnom neobvezujućeg karaktera, no snažnog utjecaja na nacionalna zakonodavstva zemalja članica, kao i praksom Europskog suda za ljudska prava utire put unifikaciji standarda zaštite ljudskih prava. Također, prema odredbi čl. 6. st. 3. Ugovora iz Lisabona²³: „Temeljna prava, zajamčena Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda²⁴, a koja proizlaze iz ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, čine opća pravna načela Unije“. Također, odredba 6. Ugovora iz Lisabona postala je pravna osnova za pristup EU Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

²¹ U svijetu danas živi oko 650 milijuna ljudi s invaliditetom, odnosno 10% ukupne populacije ima neki oblik invaliditeta, bilo da je riječ o tjelesnom invaliditetu ili o duševnim smetnjama. To navedenu skupinu ljudi čini „najvećom manjinom u svijetu“. Citat se odnosi na govor glavnog tajnika Ujedinjenih naroda, Kofi Annana, 13. prosinca 2006. kada je usvojena Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Na sjednici opće skupštine Ujedinjenih naroda, prilikom usvajanja Konvencije istaknuto je da je riječ o prvom dokumentu o ljudskim pravima donesenom u 21. stoljeću, kao i o najbrže donesenom dokumentu u povijesti međunarodnih propisa, te prvome za kojega se najviše lobiralo preko interneta.

²² Statut Vijeća Europe potpisan je 5. svibnja 1949. godine, a 18 mjeseci nakon nakon potpisivanja Statuta deset država članica potpisalo je Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u Rimu, 4. studenoga 1950. godine. Konvencija je stupila na snagu 3. rujna 1953. godine.

²³ http://www.coe.int/t/dc/files/themes/eu_and_coe/default_EN.asp, [02.08.2013].

²⁴ Tekst Konvencije na engl. jeziku dostupno na: www.echr.coe.int/Convention/webConvenENG.pdf. Republika Hrvatska pristupila je Konvenciji 1996. godine, a ratificirala ju je Zakonom o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Protokola 1., 4., 6., 7. i 11. uz Konvenciju, donesenim 17. listopada 1997 (NN MU 18/97), koji je stupio na snagu 5. studenog 1997.. Protokoli 12 i 13 ratificirani su zakonom od 11. studenog 2002 (NN MU 14/02). O Konvenciji v. Kratak vodič kroz Europsku konvenciju o ljudskim pravima 1996.

3.2. Osnove zaštite osoba s duševnim smetnjama prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda²⁵

Prema ECHR, jedno od najznačajnijih pitanja za osobe s duševnim smetnjama jest mogućnost i kriteriji za upućivanje (smještanje) u psihijatrijske ustanove i otpust. S obzirom da smještaj u psihijatrijsku ustanovu, osobito kad se radi o prisilnom smještaju *de facto* znači lišenje slobode te moguće ozbiljno kršenje jednog od najvažnijih ljudskih prava.

Povezano s ovim pitanjem potrebno je spomenuti *članak 5. ECHR* koji svakome garantira *pravo na slobodu i na osobnu sigurnost*. Nadalje, nitko ne smije biti lišen slobode²⁶ osim u postupku propisanom zakonom i u slučajevima koji se navode u čl. 5. ECHR. Točka *e*²⁷ govori o zatvaranju u smislu građanskog prava, odnosno, u pravilu, o smještaju u psihijatrijske ustanove.

Većina slučajeva iz čl. 5. st. e odnosila se na zatvaranje u psihijatrijske ustanove. Pri tome spominjemo poznati slučaj *Winterwerp v. the Netherlands* iz 1979. godine kojim su postavljeni kriteriji²⁸ za prosuđivanje pojma „poremećeni um“ iz čl. 5.

S člankom 5. nužno je povezati i članak 6. ECHR koji jamči pravo na pravično suđenje te članak 3. koji garantira slobodu od mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Navedeni članci značajno su doprinijeli razvoju prakse Europskog suda u kontekstu zaštite osoba s duševnim smetnjama, posebice s građanskim lišenjem slobode, odnosno smještanjem u psihijatrijske ustanove.²⁹

²⁵ Dalje: ECHR.

²⁶ U nacionalnim zakonodavstvima postoje različita rješenja vezano uz tzv. dobrovoljni smještaj u psihijatrijske ustanove. Nadalje, u *Bartlett, Lewis, Thorold* 2007, 34. navode se npr. razlike u načinu i trajanju smještaja u bolnice u smislu vremenskog trajanja smještanja u bolnicu, mogućnosti dnevnog ili poludnevnog boravka, mogućnosti ulaska/izlaska iz bolnice i sl. Razjašnjavajući pojam lišenja slobode iz čl. 5. Europski sud za ljudska prava u slučaju *Guzzardi v. Italy* navodi da se u razjašnjenju pojma lišenja slobode mora poći od konkretne situacije te da se u obzir moraju uzeti različiti kriteriji kao što su vrsta, trajanje, učinci i način provođenja takvog lišenja slobode koje se navodi u čl. 5.

²⁷ Čl. 5. 1.: „Svatko ima pravo na slobodu i osobnu sigurnost. Nitko ne smije biti lišen slobode, osim u slijedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom:

...e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica...“.

²⁸ Prvi je kriterij da država mora primijeniti objektivne, medicinske standarde za prosuđivanje tog pojma. Drugi, da bolest, odnosno njezina priroda i stupanj moraju biti takvi da opravdavaju zatvaranje. Treće, zatvaranje može trajati samo toliko koliko duševni poremećaj traje, odnosno obvezna je povremena, periodična provjera zdravstvenog stanja. O navedenim kriterijima i presudi v. detaljno u *Bartlett, Lewis, Thorold* 2007, 42-74.

²⁹ *Degener, Quin* 2000.

Pitanje *standarda u institucijama za smještaj osoba s duševnim smetnjama i starijih* te kontrole rada tih institucija³⁰ također je izuzetno važno. Pod institucijama se ponajprije misli na psihijatrijske ustanove, ali i na druge, kao što su različiti domovi socijalne skrbi ili domovi za starije. Povezano uz ECHR, možemo istaknuti dva njezina članka, već spomenuti *članak 3.* koji zabranjuje mučenje,³¹ nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, ovdje pri tome mislimo primarno na ono u institucijama, te *članak 8.* koji se odnosi na pravo poštivanja privatnog i obiteljskog života.

Povezano s člancima 3. i 8.³² ECHR potrebno je spomenuti i pitanje *medicinskih tretmana*. Osnove i kriteriji pristanka, odnosno odbijanja medicinskog tretmana,³³ odabira vrste ili trajanja medicinskog tretmana neka su od najznačajnijih pitanja i područja mogućih kršenja ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama.

Neka druga prava posebice značajna u kontekstu invalidnosti, odnosno prava osoba s duševnim smetnjama, zaštićena su i pojedinim odredbama protokola ECHR. Tako npr. *Protokolom 1* osigurava pravo svake osobe na obrazovanje³⁴ i pravo glasa na izborima.³⁵

Na kraju, želimo napomenuti i jednu od najčešćih zamjerki³⁶ ECHR u kontekstu invaliditeta, odnosno zaštite osoba s duševnim smetnjama. Naime, članak 14. zabranjuje diskriminaciju prema mnogim kriterijima (spol, rasa i dr.), no ne spominje invalidnost, što je odraz vremena kad je ECHR donesena. Ona se indirektno može iščitati iz dijela odredbe koji zabranjuju diskriminaciju i po nekom „drugom statusu“ osim nabrojanih, no, ponavljamo, invalidnost se izrijeком ne spominje. Protokolom 12. u članku 1. također se zabranjuje diskriminacija, ali se i u toj odredbi invaliditet izrijeком ne spominje.

³⁰ *Bartlett, Lewis, Thorold* 2007, 75-109.

³¹ U slučaju *Selmouni v. France* iz 2000. godine Sud prihvaća definiciju mučenja sadržanu u čl. 1. UN Konvencije o zabrani mučenja, te drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1984. godine.

³² O povredi čl. 8. v. presudu Europskog suda za ljudska prava u predmetu *x* protiv Hrvatske, *infra*, u poglavlju koje se odnosi na skrbništvo u praksi.

³³ *Bartlett, Lewis, Thorold* 2007, 111-135.

³⁴ Čl. 2. Protokola 1.

³⁵ Čl. 3. Protokola 1.

³⁶ *Degener, Quin* 2000.

3.3. Dokumenti Vijeća Europe i zaštita osoba s invaliditetom³⁷

Kada govorimo o dokumentima Vijeća Europe, prije svega mislimo na preporuke. Iako neobvezujućeg karaktera, snagom autoriteta tijela koje ih donosi i značenjem sadržaja snažno doprinose harmonizaciji pravnih sustava. *Preporuka R (99)4 o načelima pravne zaštite nesposobnih odraslih*³⁸ jedan je od najznačajnijih dokumenata Vijeća Europe, koji, kako mu kaže i ime, ističe 28 načela pravne zaštite nesposobnih odraslih osoba. I danas, nakon desetljeća od donošenja Preporuke, smatramo da se radi o izuzetno suvremenom dokumentu koji svojim sadržajem promiče zaštitu ljudskih prava, dostojanstvo i autonomiju osoba s duševnim smetnjama na izuzetno dobar način. Iako neobvezujući, Preporuku R(99)4³⁹ smatramo najznačajnijim europskim dokumentom, do donošenja nekog novog dokumenta, možda i europske konvencije koja bi se odnosila na zaštitu osoba s duševnim smetnjama (i starijih).⁴⁰

Zaključno, i danas, nakon desetljeća od donošenja Preporuke R(99)4, smatramo da se radi o izuzetno suvremenom dokumentu koji svojim sadržajem promiče zaštitu ljudskih prava, dostojanstvo i autonomiju osoba s duševnim smetnjama na izuzetno dobar način. Iako neobvezujući, Preporuku R(99)4⁴¹ smatramo najznačajnijim europskim dokumentom, do donošenja nekog novog dokumenta, možda i europske konvencije koja bi se odnosila na zaštitu osoba s duševnim smetnjama (i starijih).

*Rezolucija AP(2001)3 – Prema potpunom ostvarenju građanskih prava kroz nove tehnologije inkluzije*⁴² preporučuje vladama zemalja članica sporazume u području socijalne skrbi i zdravstva.⁴³

³⁷ Podsjećamo da primarno mislimo na zaštitu osoba s duševnim smetnjama.

³⁸ *Recommendation No. R (99) 4 on Principles Concerning the Legal Protection of Incapable Adults.*

Svakako, i prije ove preporuke postojale su one koje se bave zaštitom osoba s duševnim smetnjama, primjerice *Preporuka 818 (1997) o položaju mentalno bolesnih osoba* (<http://assembly.coe.int/Documents/Adopted/Text/ta77/EREC818.pdf>), *Preporuka 1185 (1992) o politici rehabilitacije osoba s invaliditetom (Recommendation 1185 (1992) on rehabilitation policies for the disabled*, <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta92/EREC1185.htm>), *Preporuka R(92)6 o zajedničkoj politici za osobe s invaliditetom (Recommendation No. R(92)6 of the Committee of Ministers to Member States on a Coherent policy for people with disabilities.)*.

³⁹ Alinčić u: *Gavella et al* 2002, 289-327.

⁴⁰ *Milas Klarić* 2010, 65-67.

⁴¹ Alinčić u: *Gavella et al* 2002, 289-327.

⁴² http://cm.coe.int/stat/E/Public/2001/adopted_texts/resAP/2001xp3.htm.

⁴³ Točka 4. 5. odnosi se na potrebu stalnog obrazovanja osoba⁴³ koje se skrbe o osobama s posebnim potrebama, bez obzira rade li to kao dio svojih profesionalnih dužnosti (medicinsko osoblje) ili to čine neformalno. Točka 4.7. odnosi se na medicinske postupke,

*Preporuka 1592 (2003) o potpunom uključivanju u društvo osoba s invaliditetom*⁴⁴ u točki iv. a. potiče na uvođenje odredaba o zabrani diskriminacije na osnovi invaliditeta u dva temeljna dokumenta Vijeća Europe, točnije Europskoj konvenciji o ljudskim pravima u članku 14., te Revidiranoj socijalnoj povelji.

*Preporuka R (98)3 o pristupu visokom obrazovanju*⁴⁵ osim uvodnog dijela, sastoji se od pet dijelova, a koji se odnose na: 1. definicije; 2. ciljeve; 3. akciju protiv diskriminacije; 4. pristup obrazovanju; 5. studentski napredak nakon pristupa visokoškolskoj ustanovi; 6. pristup i cjeloživotno obrazovanje; 7. osoblje; 8. financiranje; 9. nadgledanje obrazovnog procesa.⁴⁶

*Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom. Poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. – 2015.*⁴⁷ sveobuhvatan je dokument za zaštitu prava osoba s invaliditetom, a u dijelu 1.2.1., govoreći o temeljnim načelima, navodi se djelovanje unutar antidiskriminacijskih okvira te okvira ljudskih prava sa svrhom unapređenja neovisnosti, slobode izbora i kvalitete života osoba s invaliditetom.⁴⁸

Središnji dio Akcijskog plana predstavljaju Akcijske smjernice, a svaka od njih predstavlja ključne ciljeve i temeljne aktivnosti kojima bi se države članice trebale baviti, odnosno koje bi trebale provesti u svrhu poboljšanja položaja osoba s invaliditetom.

Moramo spomenuti i preporuku koja se odnosi na sudjelovanje osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu (*Recommendation CM/Rec(2011)14 on the participation of persons with disabilities in political*

pri čemu se posebice ističe potreba informirane obavijesti i pristanka pacijenta (osobe s invaliditetom), članova obitelji ili skrbnika. Točka 5.1. odnosi se na poticanje zakonodavnih promjena slijedom navedenih preporuka o socijalizaciji osoba s invaliditetom te upotrebi novih tehnologija.

⁴⁴ Tekst Preporuke vidi na: <mhtml:file://E:/MEĐUNARODNI%DOKUMENTI/Towards%20full%social%20...>

⁴⁵ Tekst Preporuke vidi na: [www.coe.int/I/DG4/Higher Education/Resources/access...](http://www.coe.int/I/DG4/Higher%20Education/Resources/access...)

⁴⁶ *Milas Klarić* 2010, 68.

⁴⁷ Akcijski plan predstavlja dodatak *Preporuci REC (2006)5*. Tekst Preporuke v. na: [www.coe.int/t/e/social-cohesion/soc-sp/Rec\(2006\)5](http://www.coe.int/t/e/social-cohesion/soc-sp/Rec(2006)5). Prijevod Preporuke (Akcijskog plana) izdalo je u posebnoj publikaciji Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom i Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2006.

⁴⁸ Kao i drugih posebno osjetljivih skupina, npr. starijih osoba.

and public life.)⁴⁹ S tim u vezi ističemo i da je novim Zakonom o registru birača⁵⁰ ukinuta pretpostavka poslovne sposobnosti osobe kao uvjet za upis u popis birača kakav je postojao prijašnjim Zakonom o popisima birača.

Također, govoreći o institutu anticipiranih naredbi⁵¹ Vijeće Europe donijelo je dva značajna dokumenta. Riječ je o Preporuci VE CM/Rec (2009) 11 o načelima koja se odnose na trajne punomoći i anticipirane naredbe (*Recommendation CM/Rec (2009) 11 on principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity*)⁵² i Preporuci VE Rec 1993(2012) o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva uzimajući u obzir ranije izražene želje pacijenta (*Recommendation 1993 (2012) "Protecting human rights and dignity by taking into account previously expressed wishes of patients"*)⁵³.

3.4. Kratki prikaz presuda Europskog suda za ljudska prava koje se odnose na RH u području zaštite osoba s duševnim smetnjama

X protiv Hrvatske,
(1223/04, konačna odluka od 1.12.2008)

Podnositeljica zahtjeva je rodila izvanbračno dijete te je nakon rođenja djeteta bila u potpunosti lišena poslovne sposobnosti budući da boluje od shizofrenije i ovisna je o opijatima. Nadležni centar za socijalnu skrb rješenjem je stavio dijete u udomiteljsku obitelj na temelju čl. 99. st. 1. Obiteljskog zakona⁵⁴ te je majku podnositeljice imenovao udomiteljicom. Budući da je podnositeljica živjela s majkom u istom domaćinstvu te nije dopuštala udomiteljici da se skrbi o djetetu, centar za socijalnu skrb je 2001. godine rješenjem oduzeo pravo podnositeljici da živi sa svojim djetetom te je smjestio dijete u SOS Dječje selo. Godine 2003. dijete je stavljeno pod skrbništvo te ovo rješenje nije dostavljeno podnositeljici. Iste godine centar za socijalnu skrb je pokrenuo postupak posvojenja djeteta, bez znanja

⁴⁹ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1871285&Site=CM>.

⁵⁰ Narodne novine, br. 144/12.

⁵¹ *Danielsen* 2008, *Milas Klarić* 2010, 233-266, *Milas Klarić* 2010, 61-71., *Ulrich*, 2001.

⁵² <https://wcd.coe.int>.

⁵³ http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdcj/CDCJ-BU%20_2012_%203%20E%20-%20Opinion%20of%20the%20CDCJ%20on%20PACE%20Recommendation%201993%20_2012_%20vs%20finale%20apr%20C3%A8s%20r%20C3%A9union%20Bureau.pdf

Nacrtom prijedloga Obiteljskog zakona predlaže se uvođenje anticipiranih naredbi u hrvatski pravni sustav kroz nekoliko odredaba (npr. o imenovanju skrbnika od strane štićenika i dr.)

⁵⁴ Obiteljski zakon, NN, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 61/11.

podnositeljice, a uz suglasnost skrbnice (podnositeljčina majka i djetetova baka s očeve strane bile su obaviještene o postupku posvojenja) te je dijete u konačnici dano na posvajanje.

Sud je u svojoj odluci ponovio da posvojenje djeteta, kao veoma restriktivna mjera koja ima za posljedicu potpuno prekidanje odnosa između roditelja i djeteta, predstavlja miješanje u pravo podnositeljice zahtjeva na poštivanje obiteljskog života kako jamči članak 8. Konvencije.

Odredbe Obiteljskog zakona koje se tiču postupka posvojenja imaju za cilj zaštitu djeteta, što predstavlja legitimni cilj, međutim, što se tiče testa proporcionalnosti, Sud je utvrđivao, uzimajući u obzir konkretne okolnosti predmeta, a osobito ozbiljnost odluka koje se donose, je li podnositeljica bila uključena u postupak posvojenja, gledano u cjelini, u onoj mjeri koja je dovoljna da joj se pruži potrebna zaštita njezinih interesa. U ovome predmetu Sud nije odlučivao o tome je li posvojenje podnositeljčinog djeteta kao takvo bilo opravdano, već jesu li primijenjeni postupci bili u skladu sa zahtjevima članka 8. Konvencije.

Sud je utvrdio da se ni u jednome od postupaka koji su prethodili posvojenju podnositeljčina djeteta nije ocjenjivao odnos između podnositeljice zahtjeva i njezine kćeri, bez obzira na činjenicu da je jedna od *ex lege* posljedica odluke o oduzimanju poslovne sposobnosti podnositeljici zahtjeva bila podnositeljčino potpuno isključenje iz postupka posvojenja njene kćeri, budući da prema domaćem pravu roditelj kojemu je oduzeta poslovna sposobnost nije stranka u postupku posvojenja i njegov pristanak nije potreban za posvojenje.

Sud je također istaknuo da nikada nije, u nekom posebnom postupku, donesena posebna odluka o podnositeljčinih roditeljskim pravima, odnosno o roditeljskoj skrbi. Dapače, i nakon što je bila potpuno lišena poslovne sposobnosti, podnositeljica zahtjeva je nastavila izvršavati svoja roditeljska prava, barem u određenoj mjeri, budući da su joj prava na kontakte s djetetom bila sačuvana sve do posvojenja. Na kraju, Sud se nije mogao složiti sa stajalištem da svaka osoba lišena poslovne sposobnosti treba automatski biti isključena iz postupka posvojenja svoga djeteta, kao što je u ovome predmetu bila isključena podnositeljica zahtjeva. S tim u svezi nije dovoljno to što su podnositeljicu zahtjeva, dok su joj roditeljska prava još uvijek bila netaknuta, nadležne domaće vlasti tek ukratko, telefonskim putem, obavijestile da je pokrenut postupak posvojenja njezine kćeri već joj je bilo potrebno pružiti priliku da bude saslušana u tom postupku, a time i mogućnost da izrazi svoje stavove o mogućem posvojenju svoje kćeri.

Sud je utvrdio da je došlo do povrede čl. 8. Konvencije jer je država time što je dopustila da podnositeljica zahtjeva bude isključena iz postupka koji je doveo do posvojenja njezine kćeri, nije osigurala poštivanje njezinoga privatnog i obiteljskog života.⁵⁵

Predmet X i Y protiv Hrvatske
(presuda od 3. studenog 2011. godine)

Podnositeljice zahtjeva su majka (podnositeljica X) i kćer (podnositeljica Y). Centar za socijalnu skrb je imenovao nećakinju podnositeljice X skrbnicom za poseban slučaj u postupku oduzimanja poslovne sposobnosti. Podnositeljica Y prigovarala je odluci centra za socijalnu skrb iz razloga što ona nije imenovana skrbnicom za poseban slučaj podnositeljici X, kao

⁵⁵ O predmetu *X protiv Hrvatske v. Milas Klarić* 2010, 392-413. Također, u Nacrtu prijedloga Obiteljskog zakona (v. na: <http://www.mspm.hr/novosti>) u čl. 188. - *Pristanak djetetovih roditelja*, u st. 4. predviđa se da: „Roditelj lišen poslovne sposobnosti daje samostalno pristanak na posvojenje ako je u stanju razumjeti značenje i posljedice pristanka na posvojenje.“

Nadalje, u čl. 190. Nacrta prijedloga Obiteljskog zakona - *Odluka suda koja nadomješta pristanak roditelja* određuje se da :

„(1) Sud će na zahtjev centra za socijalnu skrb u izvanparničnom postupku donijeti odluku koja nadomješta pristanak roditelja na posvojenje:

...3. ako su mentalne sposobnosti roditelja u tolikoj mjeri trajno poremećene da on nije u stanju izraziti svoju volju niti shvatiti značaj svoje izjave ili

4. ako je roditelj trajno nesposoban za ostvarivanje skrbi o djetetovim osobnim pravima zbog posebno teškog duševnog stanja ili invaliditeta, a nema izgleda da će se dijete podizati u obitelji roditelja ili bake i djeda, odnosno drugih bližih srodnika, zbog čega bi njegov razvoj bio ozbiljno ugrožen“.

Nacrtom se u čl. 114. predviđa i institut Mirovanja ostvarivanja roditeljske skrbi radi pravnih zapreka :

„(1) Mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi nastupa u slučajevima kad je roditelj djeteta maloljetna osoba ili osoba lišena poslovne sposobnosti zbog čega nije u stanju samostalno se skrbiti o djetetu.

(2) Roditelj iz stavka 1. ovoga članka ne može samostalno zastupati dijete, nego zajedno s djetetovim zakonskim zastupnikom u granicama svojih sposobnosti.

(3) Ako u slučaju iz stavka 2. ovoga članka postoji nesuglasnost između djetetovog roditelja i djetetovog skrbnika prednost se daje mišljenju roditelja.

(4) Ako uvažavanje mišljenja roditelja ne bi bilo u skladu s djetetovom dobrobiti, skrbnik djeteta može zahtijevati od suda donošenje odluke u izvanparničnom postupku.

(5) Mirovanje roditeljske skrbi radi pravnih zapreka prestaje kad prestanu postojati razlozi zbog kojih ostvarivanje roditeljske skrbi miruje.“.

njezina kćerka, međutim njezinim molbama nije udovoljeno. Postupak lišenja poslovne sposobnosti pokrenut je s osnove da je podnositeljica X preživjela moždani udar, da je dementna i u potpunosti ovisna o skrbi drugih.

Tijekom postupka pred sudom skrbnica za poseban slučaj podnositeljice X, potvrdila je navode centra za socijalnu skrb te je predložila provođenje psihijatrijskog vještačenja. Vještak je sačinio nalaz i mišljenje na temelju medicinske dokumentacije i pregleda podnositeljice X. U međuvremenu, podnositeljica X je potpisala punomoć za zastupanje podnositeljici Y koja je u pisanom podnesku prigovorila nalazu i mišljenju vještaka navodeći da je isti sačinjen na temelju stare medicinske dokumentacije te da je pregled podnositeljice X trajao svega 20 minuta. Skrbnica za poseban slučaj nije imala prigovora na nalaz i mišljenje vještaka, ali se očitovala da je isti sačinjen na temelju stare medicinske dokumentacije. Sud je donio odluku kojom je podnositeljica X u potpunosti lišena poslovne sposobnosti. Ova odluka nije dostavljena ni podnositeljici X, a ni podnositeljici Y te je postala pravomoćna.

Slično, Centar za socijalnu skrb pokrenuo je postupak lišenja poslovne sposobnosti podnositeljice Y uz obrazloženje da od svoje mladosti boluje od mišićne distrofije te da se, od kada joj je majka smještena u Dom za starije i nemoćne, počela ponašati na "čudan način". U prijedlogu se navodi kako se podnositeljica Y jednom prilikom zaključala u kuću odbijajući hranu i pomoć doktora i susjeda. U postupku joj je rješenjem imenovan skrbnik za poseban slučaj, a na koje rješenje se podnositeljica Y žalila navodeći da je sposobna sama se zastupati. Također, protivila se oduzimanju poslovne sposobnosti. U postupku pred sudom provedeno je medicinsko vještačenje te je podnositeljica Y saslušana. Podnositeljica Y nije lišena poslovne sposobnosti.

U odnosu na podnositeljicu X, Sud je utvrdio da ona nije sudjelovala u postupku lišenja poslovne sposobnosti te da time nije mogla predlagati dokaze, a prvostupanjski sud je nije ni saslušao. S tim u vezi Sud je utvrdio da je podnositeljica u postupku lišenja poslovne sposobnosti bila i stranka u postupku, ali i predmet postupka. Radi navedenog, sudjelovanje osobe koja se lišava poslovne sposobnosti nije potrebno samo kako bi ona predlagala dokaze, već i da prvostupanjski sud može, na temelju neposrednog opažanja, steći dojam o psihičkom stanju stranke. Prema tome, Sud može prihvatiti da podnositeljica X nije bila pozivana na ročišta zbog svojeg zdravstvenog stanja, međutim, budući da je prvostupanjski sud taj koji donosi odluku o lišenju nečije poslovne sposobnosti, on se mora sam uvjeriti u stanje stranke. Prema tome, da bi se u postupku lišenja poslovne sposobnosti poštivala načela poštenog suđenja iz čl. 6. Konvencije potrebno je, pored medicinskog

vještačenja i saslušanja svjedoka, saslušati ili neposredno vidjeti stranku. Također, Sud je uzeo u obzir i činjenicu da je podnositeljica X svojoj kćeri (podnositeljici Y) dala punomoć za zastupanje u postupku lišenja poslovne sposobnosti. Međutim, prvostupanjski sud nije pozvao podnositeljicu Y da prisustvuje ročištu, niti joj je dostavio odluku o lišenju poslovne sposobnosti. Konačno, Sud je zaključio da je prvostupanjski sud donio svoju odluku na temelju medicinskog vještačenja kojim je utvrđeno da podnositeljica X nije u mogućnosti brinuti se o sebi, dementna je i u potpunosti ovisna o tuđoj pomoći i njezi. Sud priznaje da starijim osobama koje su u nemogućnosti brinuti se o sebi država treba osigurati pomoć. Međutim, oduzimanje nečije poslovne sposobnosti je sasvim drugačije pitanje, budući da ono ima značajne posljedice. Stoga Sud smatra da država ima na raspolaganju brojne druge mjere kojima se može pomoći starijim i nemoćnim osobama, dok lišenje poslovne sposobnosti mora biti ograničeno na vrlo iznimne slučajeve. Na kraju, Sud je zaključio da budući da podnositeljici X nije bila dostavljena odluka o lišenju poslovne sposobnosti, a žalba nije bila uložena, podnositeljici X je uskraćeno pravo da tu odluku ispita viši sud i da eventualno otkloni nepravilnosti u radu prvostupanjskog suda.

Sud je utvrdio povredu prava na pošteno suđenje (čl. 6. Konvencije), dok je smatrao nepotrebnim dalje utvrđivati povredu prava na poštovanje privatnog života (čl. 8. Konvencije). U odnosu na podnositeljicu Y Sud je utvrdio da samo pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti, bez obzira na ishod postupka, predstavlja miješanje u privatni život jer se prilikom pokretanja postupka lišenja poslovne sposobnosti osobi automatski postavlja skrbnik za poseban slučaj i nad njom se provode medicinska vještačenja. Prema mišljenju Suda, prilikom pokretanja postupka lišenja, centar za socijalnu skrb bi trebao imati konkretne dokaze da je osoba nesposobna brinuti se za sebe, svoja prava i interese ili da predstavlja rizik za druge.

Sud je utvrdio povredu čl. 8. Konvencije jer smatra da pokretanjem postupka lišenja poslovne sposobnosti nisu poštivane zakonske odredbe Obiteljskog zakona koje propisuju kada će se i koje će se osobe lišiti poslovne sposobnosti, a pokretanje postupka lišenja nije težilo zakonitom cilju i nije bilo nužno u demokratskom društvu.⁵⁶

⁵⁶ *Nacrtom prijedloga Obiteljskog zakona u čl. predviđena su Temeljna načela (čl. 233.) :*

(1) U postupanju s osobama pod skrbništvom koje su lišene poslovne sposobnosti, mora se uzeti u obzir osobnost i stavovi osobe te zaštita njezinog dostojanstva i dobrobiti.

(2) Potrebno je poticati samostalno donošenje odluka od strane osoba lišenih poslovne sposobnosti te im pružati podršku u donošenju odluka kao i sudjelovanju u životu zajednice.

(3) Skrbnik će prihvatiti želje i osobne stavove štíćenika, osim ako je to u suprotnosti s

Krušković protiv Hrvatske
(presuda od 21. lipnja 2011. godine)

Podnositelj je osoba lišena poslovne sposobnosti. Godine 2007. dobio je kćer. Podnositelj je pred matičnim uredom i centrom za socijalnu skrb dao izjavu o priznanju očinstva. Majka nije osporavala očinstvo, ona je također navela da je podnositelj otac njezine kćeri. Centar za socijalnu skrb naknadno je obavijestio matični ured da je podnositelj lišen poslovne sposobnosti te je matični ured pokrenuo postupak da se poništi upis očinstva. Odlukom nadležnog tijela poništen je upis očinstva podnositelja budući da podnositelj kao osoba lišena poslovne sposobnosti nije mogao priznati očinstvo. Ova odluka nije dostavljena podnositelju. Godine 2010. centar za socijalnu skrb je pokrenuo postupak utvrđivanja očinstva pred sudom.

Sud je svoju odluku temeljio na činjenici da prema mjerodavnom domaćem pravu podnositelj nema mogućnosti dati bilo kakvu izjavu o svom očinstvu budući da je u potpunosti lišen poslovne sposobnosti. U tom pogledu on u cijelosti ovisi o radnjama nadležnog centra za socijalnu skrb.

Konvencija UN-a o pravima djeteta od 20. studenoga 1989., koja je u odnosu na Hrvatsku stupila na snagu 8. listopada 1991. u čl.9. st.2. propisuje da se u postupku posvojenja svim zainteresiranim osobama mora omogućiti sudjelovanje i izjašnjavanje.

njegovom dobrobiti.

(4) *U provođenju skrbničke zaštite potrebno je težiti što je moguće manjim ograničenjima prava osobe pod skrbništvom, te, ako je to moguće, zaštitu osobe osigurati drugim sredstvima i mjerama predviđenim posebnim propisima.*“ (potc. I.M.K.)

Također, u čl. 236. Nacrta prijedloga predviđa se : „... (3) Ako postupak za lišenje poslovne sposobnosti predlaže centar za socijalnu skrb, poseban skrbnik ne može biti djelatnik tog centra. (4) *Ako postupak za lišenje poslovne sposobnosti predlaže neka druga ovlaštena osoba, ista ne može biti imenovana posebnim skrbnikom.*“

Nadalje, Nacrtom se, u postupovnim odredbama (čl. 345.-555.), predviđa aktivna uloga skrbnika za poseban slučaj i obvezno saslušanje osobe o kojoj se vodi postupak. U čl. 498. („Ročište“) određeno je:

(1) *Sud će pozvati na ročište predlagatelja, osobu prema kojoj se provodi postupak, njezinog posebnog skrbnika i centar za socijalnu skrb.*

(2) *Poseban skrbnik dužan je odazvati se pozivu suda te aktivno sudjelovati u postupku. Ostale osobe iz stavka 1. ovoga članka i centar za socijalnu skrb ovlaštene su u tijeku postupka sudjelovati pri izvođenju dokaza i raspravi o rezultatima cjelokupnog postupka.*

(3) *Sud će saslušati osobu prema kojoj se provodi postupak. Ako se ta osoba nalazi u psihijatrijskoj ustanovi ili je smještena u socijalnu ustanovu, saslušat će se u pravilu u toj ustanovi.*

(4) *Ako sud utvrdi da saslušanje osobe nije moguće s obzirom na njezino zdravstveno stanje, dužan je o tome sastaviti bilješku u spisu i navesti razloge nemogućnosti za saslušanje.*“ (potc. I.M.K.).

Sud je zaključio da mjerodavne vlasti nisu pozvale skrbnika da dade svoju suglasnost na priznanje očinstva koje je dao podnositelj zahtjeva. Nema nikakve dvojbe da je priznanje i upis njegovog očinstva bilo od vitalnog interesa za podnositelja zahtjeva. Međutim, nadležni Centar za socijalnu skrb u vrijeme kad je kćer rođena i kad je podnositelj zahtjeva pokušavao upisati svoje očinstvo, nije poduzeo nikakve korake da mu pomogne da njegovo očinstvo bude pravno priznato.

Nadalje, iako se postupak za utvrđenje očinstva može pokrenuti do osamnaeste godine života djeteta, centar za socijalnu skrb na temelju nacionalnog prava nema uopće nikakvu pravnu obvezu pokrenuti taj postupak te stoga ne postoje nikakvi rokovi u kojima bi centar trebao odgovoriti na tvrdnju podnositelja da je on biološki otac. Stoga, centri za socijalnu skrb imaju neograničeno diskreciono pravo odlučiti kada da poduzmu i hoće li uopće poduzeti koju radnju kako bi osigurali da očinstvo osoba lišenih poslovne sposobnosti bude pravilno utvrđeno i upisano.

Sud je utvrdio da podnositelj nije imao nikakvog načina prisiliti centar za socijalnu skrb da pokrene takav postupak te su prošle više od dvije i pol godine od trenutka kad je podnositelj zahtjeva dao svoju izjavu da je on biološki otac do trenutka pokretanja sudskog postupka.

Sud smatra da nije postignuta poštena ravnoteža između javnog interesa da se zaštite osobe lišene poslovne sposobnosti od toga da daju izjave na štetu sebi ili drugima, i interesa podnositelja zahtjeva da pravno bude priznato njegovo očinstvo. Sud je zaključio da tužena država nije ispunila svoju pozitivnu obvezu da jamči pravo podnositelja zahtjeva na poštivanje njegovog obiteljskog i privatnog života te da je došlo do povrede članka 8. Konvencije.⁵⁷

Zaključno možemo ustvrditi da se većina povreda koje je Europski sud za ljudska prava našao u predmetima protiv Republike Hrvatske a koje se odnose na skrbništvo, odnosila kako na normativno uređenje, tako i na pogrešnu primjenu prava. Za nadati se je da će se predloženim izmjenama Obiteljskog zakona ukloniti barem dio prigovora, a koje je u ovom trenutku bilo moguće normativno urediti.

⁵⁷ Nacrtom prijedloga Obiteljskog zakona u čl.63. st. 1. t. 2. predviđa se da očinstvo može priznati i punoljetni muškarac lišen poslovne sposobnosti uz odobrenje skrbnika.

4. DOKUMENTI EUROPSKE UNIJE KOJI SE ODOSE NA ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

*Povelja Europske unije o temeljnim pravima iz 2000. godine (2000/C 364/01).*⁵⁸

Članak 21. odnosi se na *zabranu diskriminacije*, a kao moguće osnove diskriminacije⁵⁹, između ostalih, navode se invaliditet i dob; članak 25. govori o *pravima starijih osoba* i pri tome se ističe da Unija prepoznaje i poštuje pravo starijih na dostojanstven život i neovisnost, kao i pravo na sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu; članak 26. odnosi se na *integraciju osoba s invaliditetom* te ističe kako EU prepoznaje i poštuje prava osoba s invaliditetom da koriste mjere kojima je cilj osigurati njihovu samostalnost, društvenu i radnu integraciju te sudjelovanje u životu zajednice.⁶⁰

*Strategija EU o osobama s invaliditetom 2010- 2020 (The European Disability Strategy 2010-2020), usvojena 15.11. 2010.*⁶¹ ističe osam načela u zaštiti osoba s invaliditetom. To su: pristupačnost, sudjelovanje, jednakost, zapošljavanje, obrazovanje, socijalna zaštita, zdravlje i djelovanje na području promicanja prava.

*Prvi izvještaj EU o implementaciji UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*⁶²

Radi se o izvještaju zemalja članica EU o implementaciji Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a podijeljen je u četiri dijela te tri dodatka. Prvi dio odnosi se na stanje potpisa i ratifikacija UN-ove Konvencije i Protokola Konvenciji u državama članicama EU.⁶³ Drugi dio⁶⁴ odnosi se na akcije poduzete u zemljama članicama u cilju implementacije Konvencije. Treći dio odnosi se na akcije poduzete od strane nevladinih udruga za prava osoba s invaliditetom u cilju implementacije Konvencije. Četvrti dio predstavlja identificiranje problema i rješenja pri implementaciji odredaba

⁵⁸ www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_eu.pdf.

⁵⁹ *Grgurev* 2004, 651.-679.

⁶⁰ O temi invaliditeta najviše podataka na stranicama EU nalaze se unutar teme o zapošljavanju i socijalnim pravima. V. *mhtml:file:///F:/Disability%20Issues%20-%Key%Documents.mht*.

⁶¹ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/disabilities/disability-strategy/index_en.htm.

⁶² <http://ec.europa.eu; mhtml:file:///F:/Disability%20Issues%20-%Key%Documents.mht>.

⁶³ Do veljače 2008. godine, Konvenciju je potpisalo 26 zemalja članica EU. Tri države (Mađarska, Španjolska i Slovenija) su ratificirale Konvenciju i Protokol Konvenciji.

⁶⁴ Detaljnije, drugi dio je razrađen u poglavljima: odgovornosti; prijevod; pregled važećeg nacionalnog zakonodavstva; trening (obrazovanje); podizanje svijesti i informiranje; druge akcije u cilju implementacije Konvencije.

Konvencije.

Na kraju, izvještaj sadrži i tri dodatka.⁶⁵

Rezolucija 2003/C 175/01 od 15.7.2003. godine o poticanju zapošljavanja i socijalnoj integraciji osoba s invaliditetom promovira načelo nediskriminacije, potiče suradnju među tijelima EU na unaprjeđenju prava osoba s invaliditetom, ponajprije u području zapošljavanja i socijalne integracije.

*Rezolucija 2003/C134/05 od 6.5.2003. o pristupu kulturnim ustanovama i aktivnostima za osobe s invaliditetom*⁶⁶ potiče pristup kulturnim ustanovama i njihovim sadržajima, kao i slobodnom pristupu informacijama putem novih tehnologija.

Rezolucija 2003/C134/04 od 5.5.2003. o jednakim mogućnostima za učenike i studente s invaliditetom u području obrazovanja, a glavni naglasak jest cjeloživotno obrazovanje kao jedan od elemenata integracije osoba s invaliditetom.

Rezolucija 2003/C39/03 od 6.2.2003. o „e pristupačnosti“ – poboljšanje mogućnosti pristupa osoba s invaliditetom društvu znanja promiče dostupnost novim tehnologijama osoba s invaliditetom i starijima.

Zaključno, možemo reći da se u dokumentima EU uglavnom potiče jednakost mogućnosti u području obrazovanja i zapošljavanja.

Također, nužno je napomenuti da pod „europskim sustavom prava“ ne razumijevamo samo i isključivo dokumente EU (ili i Vijeća Europe), već i najbolja komparativna rješenja. Zakonodavstva koja se odnose na zaštitu osoba s duševnim smetnjama u zemljama članicama EU značajno se razlikuju. Na primjer, neka zakonodavstva gotovo odustaju od postupka lišenja⁶⁷ poslovne sposobnosti,⁶⁸ a zaštita odraslima (s duševnim smetnjama)

⁶⁵ Dodatak 1. odnosi se na stanje potpisa i ratifikacija Konvencije od strane zemalja članica EU. Drugi dodatak predstavlja popis kontakt osoba u zemljama članicama EU koji se bave pitanjima invaliditeta. Treći dodatak izvor je vrijednih *web* stranica koje sadrže raznovrsne podatke o problematici zaštite osoba s invaliditetom.

⁶⁶ www.ozida.gov.tr/raporlar/u/uluslararasi/ab/AB.

⁶⁷ U *common law* sustavima uglavnom se koriste različiti testovi za utvrđivanje sposobnosti koji se u pravilu sastoje u utvrđivanju sposobnosti shvaćanja značenja i posljedica određenog posla za čije se poduzimanje iskazala sumnja u mogućnost samostalnog poduzimanja. Ovime se ova sposobnost približava poimanju faktične ili funkcionalne sposobnosti, odnosno sposobnosti za rasuđivanje. Važeće hrvatsko zakonodavstvo u skrbničkoj zaštiti odraslih s

pruža se kroz različite, alternativne oblike skrbi. U kontinentalnoeuropskom pravnom krugu najznačajnije izmjene u odnosu na tradicionalni skrbnički sustav doživjelo je njemačko zakonodavstvo. Riječ je institutu *Betreuung-a*,⁶⁹ odnosno pomoći odraslim osobama bez primjene lišenja poslovne sposobnosti. Temeljna karakteristika instituta pomoći odrasloj osobi jest ta da imenovanjem pomoćnika odrasloj osobi ta osoba ne gubi poslovnu sposobnost, a da se zadaci imenovanog pomoćnika odnose samo na ograničeno područje. Samo iznimno, pomoćnik je ovlašten za obavljanje svih poslova i zadataka odrasle osobe.⁷⁰

5. ZAKLJUČAK

Osobe s duševnim smetnjama tradicionalno su, u slučaju primjene instituta lišenja poslovne sposobnosti bile, i još uvijek u mnogim zakonodavstvima jesu, zaštićene institutom skrbništva. Sam institut doživio je mnoge izmjene, posebice u komparativnom pravu. Poteškoće se ponajviše ogledaju u činjenici da, za razliku od nekih drugih grana prava ili instituta, skrbništvo nije normirano “jednoobrazno”. Dapače, velike su razlike u zakonodavstvima zemalja članica. Ipak, neki faktori značajno utječu na harmonizaciju zaštite odraslih osoba s invaliditetom (duševnim smetnjama). Prije svega, mislimo na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom UN-a, a koju je ratificirala i Europska unija, a što će zasigurno određivati smjer skrbničke zaštite u Europskoj uniji, a samim time i u Republici Hrvatskoj. Drugi faktor značajan za harmonizaciju i ujednačavanje su dokumenti Vijeća Europe te odluke Europskog suda za ljudska prava, a kojih je sve više upravo u području zaštite osoba s duševnim smetnjama. Treći čimbenik ujednačavanja zakonodavstva unutar Unije svakako su i propisi same Unije. Hrvatsko zakonodavstvo svakako će slijediti trendove zaštite osoba s duševnim smetnjama, a korak bliže tome su i najavljene izmjene Obiteljskog zakona kao i Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.⁷¹

duševnim smetnjama polazi od utvrđene poslovne nesposobnosti (primjenom instituta lišenja poslovne sposobnosti) kao pretpostavke imenovanja skrbnika.

⁶⁸ Npr. zakonodavstva Njemačke i Švedske te većina zakonodavstava *common law* sustava.

⁶⁹ Institut skrbništva, odnosno pomoći odraslim osobama uređen je Njemačkim građanskim zakonikom *Bürgerliches Gesetzbuch* (kratica: *BGB*) u paragrafima 1896-1908.i.

⁷¹ Radna skupina Ministarstva pravosuđa u tijeku je izrade Nacrta prijedloga izmjena važećeg Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Alinčić, M. & Hrabar, D. & Jakovac-Lozić, D. & Korać, A., (2006). Obiteljsko pravo. Zagreb.
2. Bartlett, P. & Lewis, O. & Thorold, O. (2007). Mental Disability and the European Convention on Human Rights. Boston.
3. Degener, T. & Quin, G. (2000). A Survey of International, Comparative and Regional Disability Law Reform, An International Disability Law and policy Symposium.
4. Gavella, N. & Alinčić, M. & Hrabar, D. & Gliha, I. & Josipović, T. & Korać, A. & Baretić, M. & Nikšić, S., Europsko privatno pravo, (2002). Zagreb.
5. Grgurev, I., (2004). Diskriminacija na temelju tjelesnih ili duševnih poteškoća u radnom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 3-4, 54, 651.-679.
6. Hartley, T. C., (1999). Temelji prava Europske zajednice. Rijeka.
7. Horvatić, Ž., (2013). „Pravni sustav“ Europske unije i pravni temelj njegovog utjecaja na pravne sustave država članica Europske unije, IV: 1, 9-16.
8. Korać Graovac, A. & Čulo, A, (2011). Konvencija o pravima osoba s invaliditetom – novi pristup shvaćanju osoba s duševnim smetnjama,. Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu 61:1, 65-109.
9. Majstorović, I. (2008). Harmonizacija i unifikacija europskoga obiteljskog prava. Zagreb.
10. Milas, I., (2005). Obiteljskopравни status osoba lišenih poslovne sposobnosti. Zagreb.
11. Milas Klarić, I., (2010). Izjave volje za slučaj nesposobnosti. Hrvatska pravna revija, 5:10, 61-71.
12. Milas Klarić, I, (2010). Pravni status skrbnika kao jamstvo zaštite ljudskih prava odraslih. Zagreb.
13. Milas Klarić, I., (2012). Prednosti alternativnih oblika skrbničke zaštite pred lišenjem poslovne sposobnosti, 141-157., u: Slađana Štrkalj Ivezić i suradnici, Lišenje poslovne sposobnosti – Smjernice za suce, vještake i socijalne radnike, Zagreb.
14. Quinn, M. J., (2005). Guardianship of Adults, Achieving Justice, Autonomy and Safety. New York.
15. Quinn, G. & Degener, T. (2002). Human Rights and Disability, The current use and future potential of United Nations human rights instruments in the context of disability. New York, Geneva.
16. Ulrich, L. P., (2001). The Patient Self-Determination Act: Meeting the Challenges in Patient Care. Georgetown.

Prikazi i druge publikacije:

17. Danielsen, S., (2008). Report concerning continuing powers of attorney and advance directives; Self-determination before incapacity or Incapable Adults and self-determination, CJ-FA-GT2(2008)2, Strasbourg, 26. February 2008. Dostupno na: www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/family_law_and.../CJ-FA-GT2_2008_6%20e%20-%20Discussion%20paper.pdf [30.08.2012.].
18. Kratak vodič kroz Europsku konvenciju o ljudskim pravima (1996). Zagreb.

Hrvatsko pravo:

19. Obiteljski zakon, NN, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 61/11.
20. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, NN, br. 111/97, 27/98, 128/99, 79/02.
21. Zakon o registru birača, NN, br. 144/12.

Pravo UN, Europske unije i VE:

22. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, NN MU br. 6/2007, 5/2008.
23. Charter of Fundamental Rights of the European Union 2000. (2000/C 364/01)
24. Recommendation CM/Rec (2011)14 on the participation of persons with disabilities in political and public life.
25. Recommendation CM/Rec (2009)11 on principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity.
26. Recommendation 1993 (2012) "Protecting human rights and dignity by taking into account previously expressed wishes of patients".
27. Recommendation No. R(99)4 on Principles Concerning the Legal Protection of Incapable Adults.
28. Recommendation No. R(92)6 of the Committee of Ministers to Member States on a Coherent policy for people with disabilities.
29. Declaration on the Rights of Mentally Retarded Persons 1975. Dostupno na: www.unhcr.ch/html/menu3/b/mental.htm. [30.08.2012.].
30. Principles for the Protection of Persons with Mental Illness and the Improvement of Mental Health Care 1991., www.unhcr.ch/html/menu3/b/68.htm [30.08.2012.].
31. Rezolucija 2003/C 175/01 od 15.7.2003. godine o poticanju zapošljavanja i socijalnoj integraciji osoba s invaliditetom
32. Rezolucija 2003/C134/05 od 6.5.2003. o pristupu kulturnim ustanovama i aktivnostima za osobe s invaliditetom
33. Rezolucija 2003/C134/04 od 5.5.2003. o jednakim mogućnostima za učenike i studente s invaliditetom u području obrazovanja
34. Rezolucija 2003/C39/03 od 6.2.2003. o „e pristupačnosti“ – poboljšanje mogućnosti pristupa osoba s invaliditetom društvu znanja
35. The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities 1993, Dostupno na: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ta92/EREC1185.htm> [30.08.2012.].
36. World Programme of Action concerning Disabled Persons (WPA): Dostupno na: www.un.org/esa/socdev/enable/diswpa00.htm [30.08.2012.].

GUARDIANSHIP LEGISLATION REFORM AND THE EUROPEAN LEGAL
FRAMEWORK

The institute of guardianship has traditionally protected persons with mental disorders in many legal systems in terms of the application of the institute of deprivation of legal capacity. The institute itself has seen many changes, especially from the point of view of comparative law. Development tendencies of the institute of guardianship are reflected in the application of the principle of autonomy and self-determination of adults, minimal restrictions of human rights, particularly as concerns personal rights, the right to enter into marriage, the right to parental care, the right to vote, etc. The importance of respecting human dignity and the person's best interest are explicitly emphasised as the most important criteria in making decisions regarding persons with mental disorders. In the light of the accession to the European Union, it can be concluded that, unlike some other branches of law or institutes, the institute of guardianship is not regulated in a uniform manner. Moreover, there are considerable differences in the regulations of different member states. However, three factors strongly contribute to the harmonisation of guardianship regulations. The Convention on the Rights of Persons with Disabilities is the key international document for the protection of persons with disabilities, and also pertains to persons with mental disorders. Although a UN document, legally binding on all signatories, including the European Union, who has ratified it, it will certainly determine the development of guardianship protection in the European Union and the Republic of Croatia. The other significant factor for the harmonisation is the decisions of the European Court of Human Rights. In cases pertaining to persons with mental disorders seeking protection, the Court mainly rules on applications in which a breach of Article 8 of the Convention is claimed, i.e. the respect for private and family life. In addition, the numerous recommendations of the Council of Europe regarding the protection of the rights of persons with mental disorders should also be noted. The third relevant factor is EU documents. Article 26 of the Charter of Fundamental Rights of the EU is of particular importance for the integration of persons with disabilities. Human rights protection issues are becoming increasingly important within the EU, and as regards the protection of persons with disabilities, numerous documents are being adopted, still mostly pertaining to the matters of employment and social rights. However, regulation seems to be getting broader in scope.

Key words: *human rights of persons with disabilities; guardianship protection of adults; harmonisation of guardianship protection.*